

рити у маленьке свято, принесли тепличниці Галини Сороки цілих а то така уже «кусюча»...

КЛЕВАНСЬКЕ ДУХОВНЕ УЧИЛИЩЕ: ПОДІЇ І ЛЮДИ

Відомий дослідник Волині 19 століття Аполлоній Сендульський у своїй статті «Містечко Клевань» пише: «У 1877 році після ремонту двох корпусів для аудиторій та приміщень для начальства, а також в силу Указу Святійшого Синоду від 13 червня 1877 року за № 2387 Дерманське духовне училище було переведене в Клевань з перейменуванням його в Клеванське духовне училище». Приміщення, про які йде мова, знаходились у замку. Після того, як зведітіля в 1836 році в Рівне була переведена Клеванська гімназія, певний час у стінах фортеці розміщувався військовий шпиталь. Потім замок, разом з усім містечком, перейшов у відання Удільного відомства, тобто державної установи Російської імперії, яка здійснювала управління майном імператорської сім'ї. Будівлі замку стояли пустою, а Дерманське духовне училище, як пише А.Сендульський, перебувало у надто «щільних» умовах і потребувало розширення. Ось тоді високому духовенству і приглянувся Клеванський замок...

Що ми знаємо про Клеванське духовне училище? На жаль, не так і багато, в основному те, що написав про нього у своїй праці «Духовні училища на Волині в 19 – поч. 20 ст.» сучасний волинський науковець, історик-архівіст Володимир Рожко. Ось що пише цей автор у статті з цієї книги «Клеванське духовне училище 1833-1920 рр.»:

– Клеванське Духовне училище – до 1877 року Дерманське – засноване 1833 року за розпорядженням правлячого єпископа Волинської єпархії. Його відкриття відбулося 17 вересня того ж року в Свято-Троїцькому монастирі, заснованому славними князями Острозькими.

Одночасно з повітовим училищем засновано й парафіяльне. Повітове Дерманське Духовне училище мало два класи нижчого і вищого відділення. Учні цих класів родом з Дубенського, Рівненського, Володимирського, Луцького, Ковельського повітів були переведені з Ганнопільського училища при Волинській Духовній семінарії.

В січні 1854 року повітове і парафіяльне училища були об'єднані в одне і за визначенням Синоду від 31 травня 1852 року носило

назву Дерманське Духовне повітове училище, яке мало три класи: нижчий, середній, вищий. В 1854-1864 рр. існував ще й причетницький клас, а потому його перевели до Житомирського Духовного училища. В Дерманському Духовному повітовому училищі залишилися навчатися лише учні з Дубенського, Рівненського, Острозького повітів.

1867 року при училищі відкрито підготовчий клас, а 1872 року його реформовано згідно з новим Статутом Духовних училищ імперії.

1877 року його забрано з Дермані і переведено до містечка Клевань та перейменовано в Клеванське Духовне училище для дітей з трьох вищезазначених повітів.

Розмістилось училище в Клеванському замку, заснованому князями Чорторийськими. До того тут знаходилось Удільне відомство. Будівлі Клеванського замку складались з трьох мурованих двоповерхових корпусів, покритих черепицею. Всі ці будівлі безкоштовно і навечно передавались з повеління імператора Олександра II Клеванському Духовному училищу. В корпусах налічувалося 40 кімнат

під класи, спальні, господарські приміщення. Тут щорічно навчалось 110 учнів. В 1887 році обладнано домову церкву в ім'я Святого Дмитрія митрополита Ростовського. На її влаштування витрачено 1600 руб. При церкві був окремих священник. Окрім того, в цих приміщеннях була лікарня на 12 ліжок, приміщення для 4 наглядачів, економа, кастиелянші, діпвода, бібліотека, кабінети правління училища, господарських служб.

Утримувалося училище коштом духовенства трьох повітів. Так, лише 4 благочинія Рівненського повіту 1889 року на користь училища зібрало і передало кошти – відсотки від трьох та кружечного збору в підпорядкованих храмах:

- з сповідальників – 259 руб. 59 коп. по 1 коп. з кожного.
- з шлюбів – 126 руб. 90 коп.
- кружечний збір – 1857 руб. 68 коп.
- відсотковий збір з церковних сум – 55 руб. 54 коп.

3 листа правління училища до благочинного 4 округу Рівненського повіту від 23 лютого 1898 року за № 70 дізнаємось: «Правління Клеванського духовного училища має честь повідомити Вас, що гроші в кількості 613 руб. 71 коп. надіслані Вами 21 січня Божого року за № 34-37 отримані в правлінні училища в лютому і записані на приход в приходно-розходну книгу під № 46-49.

» 6

КЛЕВАНСЬКЕ ДУХОВНЕ УЧИЛИЩЕ: ПОДІЇ І ЛЮДИ

Щорічно відповідні суми надходили до каси училища з інших благочинь Рівненського, Дубенського, Острозького повітів.

Серед відомих учнів, що навчались тут, знаємо імена українських священників-патріотів о. Вірослава Тхоржевського, о. Артема Селепини - майбутнього довголітнього голови консисторії УПЦ в США, родом з м. Клевань, о. Віталія Сагайдаківського, настоятеля храмів на Волині, в Канаді.

Серед відомих нам імен викладачів Клеванського Духовного училища - доглядач ігумен Сава, пізніший архієпископ Празький, інспектор ієромонах Василь Зуммер, інспектор ігумен Іов, професори Невадчин, Угович, Преварський.

Навчально-виховний процес відбувався тут за програмами Духовних училищ імперії і головна увага була звернена на русифікацію молодих юнаків Волині, що прийшли здобувати початкову духовну освіту. Керуючий єпархією і консисторія пильно слідували за дотриманням всіх параграфів інструкцій, що надходили від Синоду Московської церкви, що стосувалися русифікаційної політики царизму в духовних навчальних закладах.

Клеванське Духовне училище пережило евакуацію 1915-1918 рр., повернення в окуповане поляками містечко та повну ліквідацію окупантами Духовного навчального закладу. Воно було зачинене ними разом з Милецьким, Крем'янецьким Духовними училищами.

В своїй історії пережило воно періоди свого найбільшого розквіту в 90-х роках XIX - поч. XX ст., занепаду і ліквідації під час Першої світової війни та окупації Західної Волині Польщею.

В містечку Клевань ще й дотепер живуть спогади про бурсаків, як називали в ті часи учнів духовних навчальних закладів, а само приміщення колишнього училища нагадує руїну, доведене місцевими господарями до аварійного стану, - пише дослідник.

Він же у своїй статті «Пам'яті волинських мучеників» говорить про трагічну долю одного з випуск-

сячі мирян».

Отця Іларіона Денисевича з сином і кількома місцевими вірними поховали за вівтарем храму Преображення Господнього. Храм спалили більшовики по своєму другому приході на Волинь 1944 року і могилу помордованих хотіли знести. Однак їх тлінні останки парафіяни перенесли на місцеве кладовище, в часи незалежності України поставили пам'ятник на братській могилі...

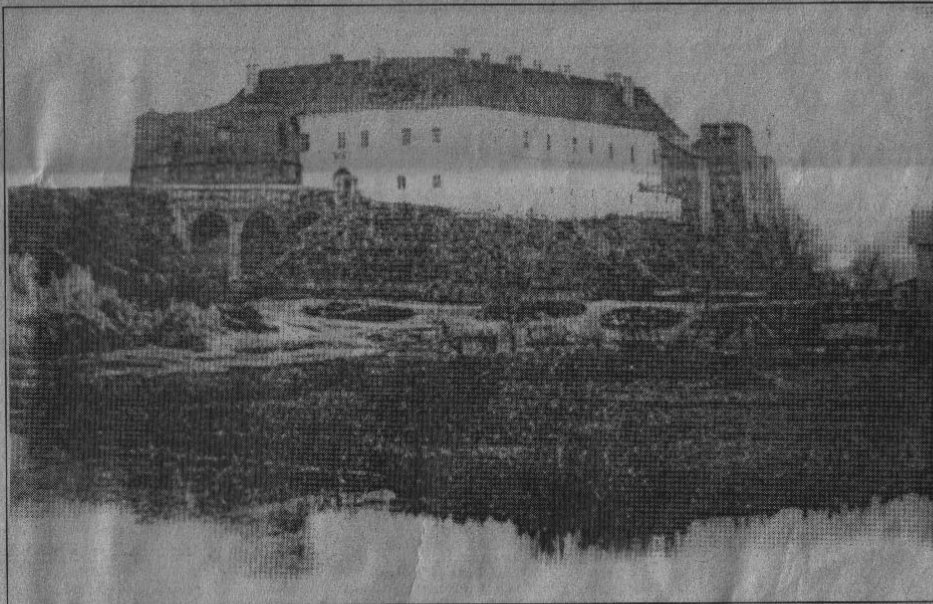
Випускником Клеванського духовного училища був і відомий волинський історик-краєзнавець та богослов Федір Андрійович Кудринський (1867-1933). Пізніше він навчався у Московській духовній академії, був учнем видатного історика Василя Ключевського. Сам він уродженець містечка Степань Рівненського повіту, тривалий час жив і працював у Нижньому Новгороді, згодом багато друкувався в журналі «Киевская старина». Ф. Кудринський - автор багатьох історико-етнографічних праць про Волинь, відомий він і як дослідник філософської спадщини Григорія Сковороди.

Гадаємо, що багатьох справжніх поціновувачів нашої місцевої старовини зацікавить стаття, яка є в архіві редакції, і яку читач навряд чи віднаде в Інтернеті. Вона була надрукована у «Волинских епархивальных ведомостях» у 1880 році. Ми не захотіли її переказувати, а вирішили надрукувати цілком, як один з документів того часу, у тому вигляді, якою стаття ця була опублікована майже півтора століття тому назад.

І тоді відзначали ювілеї, в адресу ювілярів проголошували палкі промови, їм вручали подарунки і, як водиться, завжди мала місце й «друга частина» торжеств, бо ніщо земне для людей будь-якого громадського стану, у будь-які часи не було чуже. А ще, на наш погляд, запропонована стаття цікава тим, що відкриє читачеві іще декілька імен, пов'язаних з Клеванським Духовним училищем.

В.ПАРФЕНЮК.

**ПРАЗДНОВАНИЕ 50
ЛЕТНЕГО ЮБИЛЕЯ
СЛУЖБЫ ПОМОЩНИКА**

Клеванський замок. Фото 19 століття.

читить юбіляра.

В самый день торжества Божественная Литургия была совершена Отцом Ректором Волинской Духовной Семинарии, Протоиереем Александром Антоновичем Хотовицким, в сослужении 4-х священников и 2 диаконов. На литургии Отцом Ректором Семинарии было произнесено слово, до глубины души тронувшего как самого маститого юбіляра, так и всех, присутствовавших на Божественной Литургии, в числе 15 лиц во главе досточтимого О. Ректора, вышло для совершения благодарственного Господу Богу молебствия о здравии и благоденствии любимого и уважаемого ими юбіляра. По окончании своего богослужения все, присутствовавшие в храме отправились в квартиру юбіляра, не далеко отстоящую от храма. Здесь совершена была О. Ректором краткая лития, по окончании которой произнесено было О. Диаконом

футляре. На первом листе Библии одним из воспитанников Семинарии сделан очень хороший рисунок, на коем, среди эмблем службы и деятельности юбіляра, означены годы и места его службы, изображены значки отличия его и прописано: кому, от кого и по какому случаю поднесен этот дар. Вслед за сим был прочитан Помощником Инспектора Семинарии Иеронимом Осиповичем Туркевичем, бывшим воспитанником и сослуживцем юбіляра, адрес 66-ти воспитанников всех классов Волинской Духовной Семинарии, состоявшихся под руководством и поличением юбіляра в Дерманском и Клеванском училищах. По прочтении адреса была произнесена Смотрителем Клеванского училища Аркадием Константиновичем Карпинским поздравительная речь от лица Клеванской училищной корпорации и вслед за тем учеников 4 класса того же училища была поднесе-

торжество юбіляра, которое он усугубил и возвысил своим присутствием, не пощадив для этого слабого здоровья, - а вместе с ним и всей Кременецкой духовно-учебной корпорации, принявшей сердечное участие в приобретении и поднесении юбіляру Библии, с пожеланиями всем им и каждому порознь счастливо и благополучно достигнуть 50-тилетия службы, - и всем досточтимым отцам за принесение безкровной жертвы, за усердные молитвы и теплую расположенность к нему и в особенности к любвеобильнейшему и испытанному другу своему - о. Каллисту Метельскому. Благодарил также своих добрых сослуживцев и благоприятелей, собравшихся с целью разделить с ним радость о дне 50-ти-летья юбіляра. С особенной же благодарностью и любовью отнесся юбіляр к бывшим своим сослуживцам гг. Лотоцкому, Лобачевскому и Туркеви-

родився 1895 р. в с. Новокуків (нині с. Іскра) Клеванської волості Рівненського повіту. Скінчив Клеванське духовне училище та Єкатеринославську духовну семінарію 1918 року.

Його перша парафія – с. Ізів Володимирського повіту; згодом був переведений до містечка Острожець. Авторитет священника Іларіона Денисевича і в містечку Острожець був настільки високий, що з ним мусили рахуватись як польська окупаційна влада, так і обширна єврейська колонія, місцеві москвофіли.

Прихід у вересні 1939 року нових, червоних окупантів відкрив очі навіть тим заслпленим волянам, які вірили в «земний комуністичний рай». А українців-патріотів чекали масові мордування в тюрмах, депортації, концтабори.

Напередодні війни донедавніх союзників – Третього Рейху й СРСР – тюрми, районні відділи НКВД по всіх західних областях були переповнені заарештованими українськими патріотами. У перші дні війни за квазівкою згори їх усіх слід було знищити без суду і слідства.

В Острожецькому райвідділенні з-поміж багатьох інших каралися о. Іларіон Денисевич, Іван Репетуша (1896–1941), іконописець Олександр Жомер (1906–1941), молодший брат паніматики студент Сергій Марковський.

24 червня матінка Олена послала свого сина гімназиста Євгена (1924–1941) занести передачу батькові. Але юнака додому не відпустили, а після довгих катувань убили разом з батьком та іншими. Їх, у якому перебували ув'язнені, як розповідав о. Вадим Котуха, був заповнений трупами молодих жінок з дітьми, стариків і юнаків. Серед них – о. Іларіон із сином Євгеном у калюжах крові.

Донька священника о. Костянтина Вагатовича, замордованого в Тайшетських концтаборах після війни, тодішнього настоятеля церкви в селі Воротиш Луцького повіту, Анна Вагатович-Вержбицька згадувала: «Пам'ятаю, тато був на похороні закатованих, участь в якому взяла десяток священників і ти-

УЧИЛИЩЕ

22 ноября 1879 года Клеванское Духовное Училище праздновало юбилей 50-летней службы по духовно-учебному ведомству Помощника Смотрителя, Надворного Советника и Кавалера Лукияна Семеновича Александровича.

Г. Александрович сын священника, уроженец Волинской губернии, Дубенского уезда, села Сестратина. По окончании полного Семинарского курса, с причислением к 1-му разряду, поступил на должность учителя низшего отделения (что ныне III класс) в Острожское духовное училище и состоял в этой должности в м. Аннополе 9 лет, и, по переводе сего училища в г. Кременец, 4 года. 21 год был Инспектором и учителем в бывшем Белостокском духовном училище, проходя должностно Инспектора училищ (а со времени преобразования училищ Помощника Смотрителя) и учителя. Имеет Орден св. Владимира 4-й степени за 35-летнюю безпорочную службу, знак отличия безпорочной службы за 25 лет и бронзовую медаль на Андреевской ленте в память войны 1853-1856 годов.

Всю полувековую деятельность своей службы г. Александрович посвятил исключительно Волини, а не много найдется на Волини таких приходов, пастыри и церковнослужители которых не знали бы г. Александровича. Но не одна только Волинь знает г. Александровича, как умного и опытного Наставника, умного и доброго воспитателя и руководителя, – благотворное влияние его испытали и многие лица, живущие ныне в разных местах нашего обширного отечества. И вот почему день юбилея г. Александровича был встречен так радушно не только Волянами, но многими и даже весьма многими лицами, живущими ныне за несколько тысяч верст от Волини и занимающими довольно важные Государственные должности. Еще на кануне торжества в м. Клевань собралось значительное число лиц, прибывших сюда по-

сле из Арама.

Затем поднесена была юбиляру Секретарем Его Высокопреосвященства, Коллежским Ассесором Порфирием Степановичем Лобачевским св. Икона Богоматери (копия с Почаевской Чудотворной иконы) в благословение юбиляру от Его Высокопреосвященства, Высокопреосвященнейшего Дмитрия, Архиепископа Волинского и Житомирского и собственноручное письмо Его Высокопреосвященства с поздравлением юбиляра с совершившимся 50-ти-летием усердной и плодотворной деятельности его на поприще воспитания и образования детей, готовящихся на служение св. Церкви Христовой, с выражением живейшего сочувствия к радости, которую даровал Господь юбиляру в утешение на земле и в предвестие вечной радости на небе, а также свидетельстве искренней любви и благожеланий к юбиляру и молитвы к Господу Богу и Пречистой Матери Его. При чтении этого драгоценного письма секретарем же Его Высокопреосвященства мастырью юбиляр проливал токи слез душевного умиления, сердечной преданности и сыновней любви и безпределной благодарности к Благодушнейшему и Мудрейшему Архипастырю, удостоившему юбиляра своих высоких милостей в знаменательный для него день. После сего с искреннею симпатиею прочитано было Наставником Семинарии Коллежским Ассесором Михаилом Михайловичем Лотоцким, бывшим воспитанником и в последствии сослуживцем юбиляра, весьма глубоко прочувствованное поздравление от лица всей Семинарской и Кременецкого духовного училища учебной корпорации с преподнесением юбиляру О. Ректором от лица той же корпорации неоценимой книги, заключающей в себе высочайшее тайны живота нынешнего и грядущего, – Библию, в 3-х томах напечатанной на отличной веленой бумаге с великолепными рисунками Густава Доре, в богатом шагреновом переплете с золотыми тиснениями и образом и в дорогом деревянном

поздравительной речи от всех учеников училища. После сего О. Благочинным священником Капеланом Метельским была поднесена св. Икона Спасителя при произнесении Священником В. Кречовским глубоко прочувствованной поздравительной речи – от Духовенства, поднесшего Икону. После всех с глубоким чувством произнес поздравительную речь мастырь о. Протоиерей Дубенского Собора, Михаил Иванович Лучицкий. Сверх означенных приношений были еще поднесены двумя Священниками, имеющими детей в Клеванском училище, две иконы Спасителя и Божией Матери; за тем старшая дочь юбиляра (сыновей у юбиляра нет. Два сына, родившиеся – один в 1831 году, а другой в 1834, – умерли оба в младенчестве, каждый в конце второго года своей жизни), жена священника местечка Вишневецка Иоанна Соболевича, до поступления в священство несколько лет проходившего должность учителя в духовных училищах, поднесла книгу – Собрание акафистов и канонов в изыщном сафьянном переплете, от лица своего мужа, не могшего присутствовать на юбилее, а от себя – изыщно украшенный пшеничный хлеб; такой же хлеб поднесла юбиляру и меньшая дочь его – жена учителя Клеванского училища Александра Иоилыча Должанского.

В ответе на все поздравления и приношения юбиляр, тронутый до глубины души, заливаясь слезами умиления и благодарности, произнес благодарственную речь, в которой выразил: во первых, благодарение Господу Богу, сподобившему его дожить до старости и достигнуть 50-ти-летия службы; потом, глубочайшую благодарность преподнесшим священные и драгоценные дары; и прежде всего Высокопреосвященнейшему Димитрию, мудрейшему и благодушнейшему Архипастырю, удостоившему юбиляра Архипастырского благословения св. Иконою Богоматери и молитве о нем; затем Высокоуважаемому о. Ректору Семинарии за его искреннее и деятельное участие в

своим своим воскресившим в его памяти бывшие счастливые годы. Наконец благодарил все воспитанников училища – детей, внуков и правнуков по воспитанию, за ту радость, которую он видел на беззастенчивых лицах – радостью о прожитых и прослуженных им летах на пользу их, многих родителей ихних и даже дедов некоторых из них, в день празднования своего юбилея, вспомнить о дне 22 ноября 1879 года, в который они торжественно праздновали 50-ти-летний юбилей своего престарелого воспитателя. Этого же пожелал юбиляру и всем собравшимся к нему по случаю юбилейного торжества.

Затем все гости были приглашены к чаю, во время коего были читаны телеграммы и письма, получение юбилеем от многих бывших воспитанников, благоприятелей и добрых знакомых его. Спустя некоторое время была подана сперва закуска, а потом обед для всех гостей, коих собралось 57 душ. За обедом были провозглашены юбиляром и другими почтеннейшими лицами, участвовавшими в празднестве тосты за Государя Императора и весь Царствующий Дом, за св. Синод и Высокопреосвященнейшего Димитрия Архиепископа Волинского. Преосвященнейшего Иустина, Епископа Харьковского, Преосвященнейшего Виталия, Епископа Острожского, а также юбиляра и гостей его и всех выразивших участие в торжестве его поздравительными адресами, телеграммами и письмами.

Так совершилось это – редкое в летописях духовно-учебной жизни – торжество в честь многолетней плодотворной деятельности достойнейшего воспитателя духовного юношества. Дай Бог, чтобы подобные деятели чаще и чаще украшали наши учебные заведения, на которые так много возлагает надежд Церковь и Отечество!

«Волинские епархивальные ведомости», 1880 г.
Закінчення.
Початок на 1 стор.